

5

Palveluista vetäytyminen nuorten aikuisten sosiaalipalveluissa

Sami Ylistö, Crista Juutinen, Henna Pirskanen, Mia Tammelin & Vesa Välimäki

Osallisuuden edistäminen on asetettu EU:ssa ja kansallisen poliittisen päätöksenteon keskeiseksi tavoitteeksi, johon liitetään hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen torjuntaan liittyviä myönteisiä odotuksia (Salminen, Lehtonen, Rikala, Kuusisto, Luoma-Halkola, Puumala, Sointu, Wallin & Häikiö 2021, 81–82). Poliittisella tasolla osallisuus liittyy kiinteästi myös yksilön vastuuta korostaviin uusliberalistiin poliittisiin diskursseihin, jotka lisäävät paineita aktivoida työmarkkinoille erilaisten tulonsiirtojen varassa eläviä kansalaisia. Samalla osallisuuden edistäminen on noussut keskeiseksi keinoksi syrjäytymisen vastaisia toimenpiteitä Euroopassa. Tässä yhteydessä osallisuudella viitataan usein työmarkkinaosallisuuteen, joka liittyy työttömien aktivointia korostaviin painotuksiin. (Béland 2007, 132–134.)

Suomalainen poliittinen päätöksenteko on saanut vaikutteita Euroopasta ja Yhdysvalloista. Sen myötä myös suomalaisessa politiikassa osallisuuteen liittyy vahva työttömien työllistämistä korostava painotus, jolloin osallisuuden laajempi yhteiskunnallinen merkitys voi saada osakseen vähemmän huomiota (Raivio & Karjalainen 2013, 27). Tämänkaltaisen kapea-alainen osallisuuden huomioiminen poliittisessa päätöksenteossa voi johtaa asiakasosallisuuden kaventumiseen, koska silloin vaarana on asiakkaiden tarpeiden sivuuttaminen ja niiden korvautuminen palvelujärjestelmän toimintalogiikasta johdetuilla tavoitteilla (Salminen ym. 2021, 93). Lisäksi asiakkaiden omaehtoinen osallistuminen voi jäädä tunnistamatta (mt., 84) tai se voidaan nähdä jopa ongelmana, johon puututaan erilaisin sanktioin (Näre & Näre 2022, 99). Osallisuutta voidaan käyttää myös perusteena vähäosaisten autta-

miseen liittyvän julkisen vastuun kaventamiselle (Matthies 2017), koska osallisuutta korostavilla poliittisilla ohjelmilla on taipumus korostaa yksilön vastuuta itsestään (Raivio & Karjalainen 2013, 28). Siksi osallisuus ei ole poliittisesti neutraali käsite.

Edellä mainituista ongelmista huolimatta sosiaaliryönnön tutkimuksessa on tähän saakka kiinnitetty vähän huomiota osallistumattomuuteen liittyviin ongelmiin (Lähdesmäki, Saresma, Hiltunen, Jäntti, Säaskilahti, Vallius & Ahvenjärvi 2016, 238). Tässä luvussa arvioimme osallisuutta kriittisesti 18–29-vuotiaiden nuorten aikuis-ten parissa työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten näkökulmasta. Keskitymme tässä tutkimuksessa nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen, jolla tarkoitamme tilanteita, joissa nuori ei hakeudu, kieltäytyy tai katoaa kokonaan palveluiden piiristä. Kyseessä on ilmiö, joka kuvastaa palveluihin kuulumisen ja osallisuuden kääntöpuolta: nuori aikuinen ei syystä tai toisesta halua olla aktiivisesti mukana hänelle tarjotuissa palveluissa. Tutkimuskysymyksemme on, millaisia tekijöitä nuorten aikuisten parissa työskentelevät sosiaalialan ammattilaiset tunnistavat nuorten asiakkaiden palveluista vetäytymiselle? Etsimme vastausta tutkimuskysymykseen nuorten aikuisten parissa työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten ryhmähaastatteluaineiston avulla. Haastatteluaineiston analyysiin on sovellettu teoriaohjaavaa sisällönanalyysia (Elo & Kyngäs 2007; Tuomi & Sarajärvi 2013) ja saatuja tuloksia on tulkittu Amartya Senin (1993; 2005; 2010) toimintamahdollisuuksien näkökulmasta.

Palveluista vetäytyminen ja osallisuus

Tarkoitamme palveluista vetäytymisellä kolmea toisiinsa kietoutuvaa ilmiötä, jotka ovat sosiaalipalveluiden piirissä olevien nuorten aikuisten haluttomuus hakeutua heille suunnattuihin palveluihin, palveluista kieltäytyminen ja palveluiden keskeytykset. Palveluista vetäytymisen seurauksena osa syrjäytymisvaarassa olevista nuorista aikuisista jää kokonaan heille suunnattujen palveluiden ulkopuolelle, mikä voi johtaa avun saannin viivästymiseen ja ongelmien kasautumiseen. Tämä ilmiö on havaittu myös muissa tutkimuksissa (esim. Saikkonen, Blomberg, Karjalainen, & Kivipelto 2015; Tammelin, Ketola & Suomi 2022; Ylistö & Husu 2021; Ylistö 2023). Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että työvoimapoliittisten toimenpiteiden hallitsemattomien keskeytysten vuoksi nuoret joutuvat useimmiten työvoimapoliittisten sanktioiden kohteeksi, mikä heikentää heidän taloudellista tilannettaan. Lisäksi toimenpiteiden hallitsemattomat keskeytykset voivat tuottaa nuorille epäonnistumisen kokemuksia, jotka voivat lannistaa heitä. Toimenpiteiden hallitsemattomilla keskeytyksillä tarkoitamme tilanteita, joissa nuoret keskeyttävät työllistämistoimenpiteen, mutta eivät pysty ilmoittamaan tilanteestaan heidän parissaan työskenteleville työntekijöille. (Ylistö 2023, 145–146; Ylistö & Husu 2021.)

Palveluista vetäytymisessä on havaittavissa myös asiakasvastarinnan piirteitä. Vastarinnan näkökulmasta nuoret aikuiset nähdään aktiivisina toimijoina (Laitala 2019, 248; Honkasalo & Pekkarinen 2019, 188) sen sijaan, että palveluihin osallistu-

mattomuus tai niistä kieltäytyminen tulkittaisiin yksioikoisesti passiivisuudeksi. Sosiaalipalveluiden osalta asiakasvastarintaa on tutkittu muun muassa koulukotien ja vastaanottokeskuksissa olevien nuorten turvapaikanhakijoiden näkökulmasta. Näiden tutkimusten mukaan asiakasvastarinta ilmenee muun muassa sääntöjen rikkomisena, hidasteluna, viivyttelynä, vaikenemisena, itsetuhoisuutena ja vetäytymisenä. (Honkasalo & Pekkarinen 2019; Laitala 2019.) Toisaalta nuoret voivat turvautua myös rakentavaan vastarintaan, jolla tavoitetaan esimerkiksi erilaisina taiteellisen ilmaisuuden keinoina, jotka tarjoavat nuorille keinon paeta ahdistavaa todellisuutta. Rakentavaa vastarintaa ovat myös nuorten vaikuttamisyrietykset, joiden avulla he yrittävät kohentaa heidän kanssaan samanlaisessa tilanteessa olevien ihmisten asemaa. (Honkasalo & Pekkarinen 2019, 175–180, 188–191.) Asiakasvastarintaa esiintyy erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien nuorten keskuudessa. Nuorten haavoittuva asema voi olla myös seurausta vastarinnasta, koska vastarinnan vuoksi heihin voidaan kohdistaa erilaisia rangaistus- ja valvontatoimenpiteitä, jotka heikentävät heidän asemaansa entisestään. (Mt., 166, 175.)

Palveluista poiskäännyttäminen (esim. Hänninen & Karjalainen 2007; Määttä 2012; Uusikangas & Hiilamo 2020) ja palveluiden väliinpuotoaminen (Määttä 2012) liittyvät läheisesti nuorten palveluista vetäytymiseen. Palveluista vetäytyminen eroaa poiskäännyttämisestä siinä mielessä, että palveluista vetäytyminen on ainakin lähtökohtaisesti asiakkaan itsenäisesti tekemä päätös. Sen sijaan poiskäännyttämistä liittyy institutionaalsiin käytäntöihin. Poiskäännyttämisessä apua tarvitseva henkilö suljetaan palvelujärjestelmän toimesta hänen tarvitsemansa avun ulkopuolelle (Hänninen & Karjalainen 2007, 169–171). Palveluista poiskäännyttäminen voi johtaa myös palveluiden väliinpuotoamisiin, joilla tarkoitetaan tilanteita, jossa asiakkaalla on tuen tarve, mutta tuen saamisen kriteerit täyttyvät vain osittain. Sen seurauksena asiakas voi jäädä ilman tarvitsemaansa palvelua. (Ks. Määttä 2012, 27.) Näihin tilanteisiin liittyy ristiriita nuorten parissa työskentelevien työntekijöiden havaitseman palveluntarpeen ja nuorten oman tilannearvion välillä. Palveluista poiskäännyttämisessä asiakas on tunnistanut palveluntarpeen ja hakeutuu sitä vastaavien palveluiden piiriin, mutta tulee torjutuksi, koska asiakkuuden kriteerit eivät täyty. Sitä vastoin palveluista vetäytymisessä nuorten parissa työskentelevät työntekijät ovat havainneet asiakkaalla palveluntarpeen, mutta siitä huolimatta nuori ei ota tarjottua apua vastaan. Poiskäännyttämisen ja palveluista vetäytymisen välille on vaikeaa tehdä selkeää rajanvetoa, koska palveluiden ulkopuolelle jäävien nuorten elämäntilanteissa on usein havaittavissa sekä poiskäännyttämisen että palveluista vetäytymisen piirteitä. Poiskäännyttämisen riski kasvaa mitä huono-osaisempia asiakkaat ovat (Uusikangas & Hiilamo 2020, 133). Sama pätee todennäköisesti myös palveluista vetäytymiseen.

Palveluista vetäytymistä voidaan pitää osattomuuden yhtenä ilmenemismuotona, koska silloin nuorten aikuisten osallisuus ei toteudu kohtaamisen instituutioissa (ks. Salminen ym. 2021, 85), joiden tarkoitus on auttaa vaikeisiin elämäntilanteisiin ajautuneita asiakkaita. Kyse on huolestuttavasta havainnosta, koska monille syrjäytymisvaarassa oleville nuorille julkiset palvelut voivat olla ainoa kosketuspinn-

ta yhteiskuntaan. Jossain tapauksissa kyse on sosiaalisesta vetäytymisestä (*social withdrawal*), jonka seurauksena nuori eristäytyy kokonaan kotioloihinsa (Husu & Välimäki 2017). Näin ollen nuorten palveluista vetäytymistä ja osallisuutta on syytä tarkastella osana yksilön ja hänen ympäristönsä välistä vuorovaikutusprosessia, joka on palvelujärjestelmää laajempi kokonaisuus. Yksilökeskeiset ja yksilön vastuuta korostavat osallisuuden tulkinnat johtavat helposti nuoria syyllistäviin tulkintoihin, sillä ne jättävät huomioimatta nuorten toimintaympäristön ja elämänhistorian vaikutukset nuorten tekemiin valintoihin. Tämän ongelman välttämiseksi hyödynnämme tässä artikkelissa Senin (1993; 2005; 2010) toimintamahdollisuuksien lähestymistapaa, joka antaa välineitä palveluista vetäytymisen taustalla vaikuttavien moninaisten tekijöiden tunnistamiseen (Kjellberg & Jansson 2022).

Toimintamahdollisuuksien lähestymistapa

Senin (1993; 2005; 2010) toimintamahdollisuuksien lähestymistavan (*capability approach*) ytimessä on yksilöiden mahdollisuudet tavoitella ja saavuttaa arvostamia asioita. Tästä näkökulmasta erilaisiin palveluihin osallistuminen edellyttää, että nuorilla on siihen tarvittavat toimintamahdollisuudet (Mäntyneva & Hiilamo 2018; Salminen 2019). Analysoimme toimintamahdollisuuksien ja niitä konstituovien resurssien ja muuntotekijöiden näkökulmasta nuorten parissa työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten näkemyksiä niistä tekijöistä, jotka johtavat nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen.

Toimintamahdollisuuksien lähestymistavan mahdollistaa nuorten aikuisten palveluista vetäytymisen taustalla olevien moninaisten ja toisiinsa kietoutuneiden tekijöiden hahmottamisen (ks. myös Mäntyneva & Hiilamo 2018; Tani, Kiilakoski & Honkatukia 2019, 6; Salminen 2019). Yksilön toimintamahdollisuudet (*capabilities*) muotoutuvat saatavilla olevien resurssien ja muuntotekijöiden (*conversion factors*) perusteella. Resurssit ovat ehto yksilön toimintamahdollisuuksien toteutumiselle, ja muuntotekijöillä tarkoitetaan yksilön mahdollisuuksia muuttaa käytössään olevia resursseja toimintamahdollisuuksiksi. Lähestymme tässä artikkelissa muuntotekijöitä yksilöllisten (*personal*), sosiaalisten (*social*) ja ympäristöön liittyvien (*environmental*) tekijöiden näkökulmasta, Ingrid Robeynsin (2005, 99) jaottelua mukaillen (ks. myös Hvinden & Halvorsen 2018). Yksilöllisillä muuntotekijöillä viittaamme nuorten aikuisten elämäntilanteeseen liittyviin tekijöihin. Yksilöllä voi esimerkiksi olla mielenterveys- tai päihdeongelmia, jotka vaikeuttavat palveluihin osallistumista. Sosiaalisilla muuntotekijöillä viittaamme laajasti sosiaalisiin normeihin, käytäntöihin ja erinäisiin yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin, jotka vaikuttavat siihen, kuinka yksilöt kohtaavat toisensa. Ympäristöön liittyvillä muuntotekijöillä viittaamme siihen institutionaaliseen ympäristöön, jossa yksilö toimii. Kyse voi olla vaikka julkisista palveluista, joita yksilöllä on mahdollisuus hyödyntää. (Hvinden & Halvorsen 2018; Robeyns 2003; 2005, 99.) Esimerkiksi sosiaalipalvelut voivat tarjota resursseja, mutta se, miten yksilö pystyy hyödyntämään niitä, on riippuvaista muuntotekijöistä.

Muuntotekijöitä ovat esimerkiksi yksilön toimintakyky (yksilöllinen muuntotekijä), palveluihin liittyvät mielikuvat (sosiaalinen muuntotekijä) tai palveluiden organisoiminen (ympäristöön liittyvät muuntotekijä).

Samanlaiset resurssit eivät takaa kaikille yksilölle samanlaisia toimintamahdollisuuksia (Kjellberg & Jansson 2022). Yksilöiden kyky muuntaa palveluiden tarjoamat resurssit toimintamahdollisuuksiksi riippuu yksilöllisistä, sosiaalisista ja ympäristöön liittyvistä muuntotekijöistä (Robeyns 2005; myös Hvinden & Halvorsen 2018). Vaikka yksilöille tarjottaisiin tasapuoliset kuntoutumista tukevat resurssit, se ei vielä takaa heille tasapuolisia toimintamahdollisuuksia, vaan esimerkiksi palveluiden organisointi vaikuttaa resurssien muuttumiseen asiakkaiden toimintamahdollisuuksiksi (Salminen & Häikiö 2022). Näin lähestymistavan keskiössä on kontekstistaan irrotetun yksilön sijaan toimija, jonka mahdollisuuksiin ympäröivät olosuhteet vaikuttavat (Tani ym. 2019, 6). Lähestymistapa korostaa, että yksilö valitsee toimintamallit (*function*) resurssien ja muuntotekijöiden muovaamien toimintamahdollisuuksien pohjalta (Salminen 2019, 394). Se, minkälaiseen toimintaan yksilö lopulta päätyy, on riippuvaista siitä, mitä yksilö arvostaa ja pitää tärkeänä.

Keskitymme tässä artikkelissa toimintamahdollisuuksiin sekä niiden perustana oleviin resursseihin ja muuntotekijöihin nuorten aikuisten palveluista vetäytymisen kontekstissa. Senin teoreettinen jäsenitys ohjaa pohtimaan, miten palvelujärjestelmä kykenee vastaamaan nuorten aikuisten yksilöllisiin tarpeisiin, millaiset (muunto)tekijät ja niiden väliset prosessit vaikuttavat nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen ja jääkö nuorille aikuisille toisin toimimisen mahdollisuuksia (Sen 2010). Toimintamahdollisuuksien lähestymistapa antaa välineitä tarkastella sitä, minkälaisia tekijöitä haastattelujen sosiaalialan ammattilaisten mielestä nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen liittyy ja miten resurssit ja muuntotekijät vaikuttavat näihin tilanteisiin.

Aineisto ja menetelmät

Aineisto koostuu nuorten aikuisten parissa työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten teemahaastatteluista, ja se on kerätty osana STM:n rahoittamaa NuoriSO-tutkimushanketta. Toteutimme haastattelut ryhmähaastatteluina, joita järjestettiin kuusi kappaletta ja joihin osallistui yhteensä 20 työntekijää eri puolilta Suomea. Työntekijät työskentelevät hyvinvointialueella työikäisten sosiaalipalveluissa tai kolmannella sektorilla. Työntekijöistä kuusi toimi sosiaaliohjaajana, 12 sosiaalityöntekijänä ja kaksi projektityöntekijänä. Käsittelimme ryhmähaastatteluissa nuorten aikuisten sosiaalipalveluita neljän teeman näkökulmasta, jotka olivat asiakkaat ja heidän tarpeensa, osallisuus ja sen edistäminen, palveluista vetäytyminen ja palveluiden kehittämis ehdotukset. Kaikki haastattelut olivat kestoltaan noin 1,5 h ja litteoitua aineistoa kertyi 148 sivua.

Aineisto analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Aloitimme aineiston analyysin aineistolähtöisesti koodaamisen, kategorisoinnin ja abstrahoinnin

avulla (Elo & Kyngäs 2007, 109; Miles & Huberman 1994, 10–14; Tuomi & Sarajärvi 2013, 108–113). Sisällytimme analyysiin kaikki haastattelupuheen kohdat, joissa työntekijät puhuivat nuorten aikuisten palveluista vetäytymisestä. Emme rajoittaneet aineiston analyysia vain sosiaalipalveluita koskeviin haastattelupuheen osiin, vaan sisällytimme siihen myös terveydenhoitoon ja työvoimapalveluihin liittyvät teemat. Tämä raja on asiakastyön näkökulmasta perusteltu, koska asiakkaiden ohjaaminen, neuvominen ja tukeminen palveluiden hakemisessa ja käytössä sekä eri palveluiden yhteensovittaminen ovat keskeisiä nuorten aikuisten parissa työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten työtehtäviä (Yliruka, Vartio, Pasanen & Petrelius 2018, 57, 67; Saikkonen ym. 2015, 45).

Aineiston analyysin toisessa vaiheessa tarkastelimme aineistolähtöisesti saatua tuloksia Senin toimintamahdollisuuksien lähestymistavan näkökulmasta, jonka avulla jaoimme analysoidut tekijät kolmeen pääluokkaan: nuorten elämäntilanteisiin (yksilölliset muuntotekijät), nuorten kohtaamiseen (sosiaaliset muuntotekijät) ja palveluiden järjestämiseen ja organisointiin (ympäristöön liittyvät muuntotekijät) liittyvät tekijät. Aineistossa nämä kolme näkökulmaa ilmenivät erilaisina yhdistelminä, joka korostaa sitä, että nuorten toimijuus ja heitä ympäröivän palvelujärjestelmän rakenteet eivät ole toisistaan erillisiä, vaan yhteen kietoutuneita kokonaisuuksia. Sen vuoksi nuorten aikuisten palveluista vetäytymistä ei ole mahdollista ymmärtää puhtaasti yksilöllisestä tai nuorten toimintaympäristöstä käsin, vaan siihen tarvitaan niitä yhdistävää teoreettista ymmärrystä.

Haastatteluaineiston keräämisessä, säilytyksessä ja raportoinnissa on noudatettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) ohjeistusta. Tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden työnantajilta pyydettiin tutkimusluvat haastatteluiden toteuttamista varten. Työntekijöiltä pyydettiin informoitu suostumus haastatteluihin ilmoittautumisen yhteydessä sekä ennen tutkimushaastattelua. Aineistoa on säilytetty salasanoilla suojattuna ja haastattelutallenteet on poistettu litteroinnin jälkeen. Aineisto on anonymisoitu litterointivaiheessa. Tulosluvuissa esiintyvien aineistokatkelmien sisältämät tunnistetiedot on poistettu tekstistä haastateltujen anonymiteetin turvaamiseksi. Lisäksi aineistokatkelmista on poistettu puhekielelle tyypillisiä ylimääräisiä täytesanoja luettavuuden parantamiseksi.

Palveluista vetäytymisen syyt

Tulosluvun rakenne noudattelee teorian ja aineiston analyysin vuoropuheluna syntyneitä ylä- ja pääluokkia (ks. taulukko 1). Tulosluku on jaettu alalukuihin sisällönanalyysissa muodostuneiden pääluokkien mukaisesti. Pääluokat vastaavat Robeynsin (2005, 99) jaottelua yksilöllisiin, sosiaalisiin ja ympäristöön liittyviin muuntotekijöihin (ks. myös Hvinden & Halvorsen 2018). Yksilöllisiä muuntotekijöitä vastaavat nuorten elämäntilanteisiin liittyvät tekijät, sosiaalisia muuntotekijöitä nuorten kohtaamiseen liittyvät tekijät ja ympäristöön liittyvät muuntotekijät ilmenivät aineistossa palveluiden järjestämiseen liittyvinä tekijöinä. Nämä pääluokat

kuvaavat nuorten palveluista vetäytymistä toimintamahdollisuuksien näkökulmasta. Jokainen pääluokka koostuu useasta yläluokasta, jotka kuvaavat sosiaalialan ammattilaisten haastattelupuheessaan mainitsemia nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen johtavia konkreettisia syitä. Myös yläluokkien keskeinen sisältö käydään läpi tuloslukuissa.

Taulukko 1. Tiivistys aineiston analyysin keskeisistä tuloksista.

Yläluokka	Pääluokka
Sosiaaliset pidäkkeet	Nuorten elämäntilanteisiin liittyvät tekijät
Toimintakyvyn ongelmat	
Motivaation puute	
Aikoja ei muisteta	
Yhteydenpidon ongelmat	
Asiakasvuorovaikutukseen liittyvät tekijät	Nuorten kohtaamiseen liittyvät tekijät
Huonot aiemmat kokemukset	
Palveluihin liittyvät mielikuvat	
Tiedonkulkuun liittyvät ongelmat	
Palvelu ei vastaa nuoren tarpeita	
Palvelujärjestelmän ehdot	Palveluiden järjestämiseen liittyvät tekijät
Muutokset palveluissa	
Palveluiden resurssointi	

Nuorten aikuisten elämäntilanteisiin liittyvät tekijät

Työntekijöiden haastatteluaineistossa nuorten aikuisten elämäntilanteisiin liittyvät tekijät olivat yleisimmin mainittu palveluista vetäytymiseen johtava tekijä. Nuorten aikuisten elämäntilanteisiin liittyvät tekijät viittaavat nuorten voimavarojen puutteeseen ja muihin yksilöllisiin tekijöihin, jotka estävät palveluihin ohjautumisen ja niihin sitoutumisen. Nuorten aikuisten parissa työskentelevien työntekijöiden haastattelupuheesta tunnistettiin viisi nuorten aikuisten elämäntilanteisiin liittyvää teemaa, jotka johtavat palveluista vetäytymiseen: sosiaaliset pidäkkeet, toimintakyvyn ongelmat, motivaation puute sekä muistamisen ja yhteydenpidon ongelmat.

Ensimmäinen nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen liittyvä teema ovat sosiaaliset pidäkkeet, joilla tarkoitetaan nuorten kotiin, tuttavapiiriin ja sosiaalisen tuen puutteeseen liittyviä tekijöitä. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että huono-osaisuudella on ylisukupolvisia piirteitä (Myrskylä 2012, 7; Vauhkonen, Kallio, Kauppinen & Erola 2017, 47–49), mikä tarkoittaa sitä, että muun muassa työttömyys, alhainen koulutustaso, köyhyys, mielenterveyden ongelmat ja erilaiset sosiaaliset ongelmat saattavat siirtyä vanhemmilta lapsille. Näin ollen nuorten perhetausta voi heikentää heidän toimintamahdollisuuksiaan. Lisäksi lapsuuden perheen huono-osaisuus voi lisätä erilaisia kielteisiä ajattelu- ja toimintamalleja, jotka vaikeuttavat palveluihin hakeutumista. Eräs haastatelluista työntekijöistä kuvaa tilannetta, jossa työskentely tyrehtyy nopeasti toimeentulotukipäätöksen jälkeen:

Kun me täällä yritetään työskennellä nuoren kanssa eteenpäin muutakin elämäntilannetta, ettei tämä sama tilanne toistu, niin monta kertaa se jää siihen, että se (toimeentulotuki)päätös tehdään ja sit nuoren kanssa ehkä on joku yks keskustelu ja sit se tyrehtyy siihen. Eli musta tää on sitä, et miten meidän palvelumme nähdään ja siinä voi olla lapsuudenkodista tullutta informaatiota taustalla.

Lisäksi työntekijät mainitsivat haastatteluissa, että nuorilla aikuisilla ei ole ”välttämättä yhtään ihmistä, joka tukis heitä siihen muutokseen”, mikä viittaa ystäviltä ja perheeltä saadun tuen puutteeseen. Sen lisäksi haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tuttavapiiriä voi leimata ”päihteiden käyttö”, ”rikollinen elämäntapa” tai ”epäluottamus viranomaisiin”, jotka voivat merkittäväällä tavalla vaikeuttaa nuorten palveluihin sitoutumista. Näin ollen nuorten aikuisten sosiaaliset verkostot eivät välttämättä ole muutosta mahdollistavia voimavaroja, vaan voivat myös heikentää nuorten aikuisten toimintamahdollisuuksia ja vaikeuttaa ongelmallisen elämäntilanteen ratkaisemista (ks. Ylistö 2023, 112–115).

Toinen nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen liittyvä työntekijöiden haastattelupuheen teema ovat toimintakyvyn ongelmat. Haastatellut työntekijät mainitsivat mielenterveyteen, päihteisiin, neuropsykiatriin oireyhtymiin, jaksamiseen, sitoutumattomuuteen, somaattisiin sairauksiin, traumoihin ja psyykkisiin kynnyksiin liittyviä tekijöitä, jotka vaikeuttavat nuorten aikuisten palveluihin kiinnittymistä. Erilaisten toimintakyvyn vajeiden vuoksi nuorilla on vaikeuksia pitää kiinni sovitusta ajoista tai noudattaa työntekijöiden kanssa sovittuja suunnitelmia. Nuorten toimintakyvyn vajeet eivät ole ainoastaan yksilöllisiä ominaisuuksia, vaan niiden taustalla on usein nuorten elämänhistoriaan liittyviä pitkäkestoisia kehityskulkuja. Nuorten aikuisten elämänhistorian vaikutus heidän toimintakykynsä näkyy erityisen selvästi koulukiusaamista kokeiden nuorten elämässä. Työntekijöiden mukaan joillakin nuorilla on koulukiusaamiskokemusten vuoksi ”semmoinen asenne ihan kaikkia sosiaalisia kontakteja ja ihmisiä kohtaan, että kukaan ei hänestä pidä ja kukaan ei halua häntä auttaa”. Näin ollen nuorten aikuisten aiemmat elämänkokemukset voivat merkittäväällä tavalla heikentää heidän sosiaalista toimintakykyään ja vaikeuttaa palveluihin sitoutumista. Koulukiusaamiseen liittyvien traumojen on havaittu myös muissa tutkimuksissa vaikeuttavan nuorten aikuisten avun hakemista (Saikkonen ym. 2015, 45).

Työntekijät mainitsivat haastatteluissa, että ”se kotoa lähteminen on iso ongelma ja haaste. Ei vaan päästä sieltä kotoa sitten yksinkertaisesti lähtemään”, mikä voi pahimmillaan estää nuorten aikuisten asioimisen kiinteissä palvelutoimipisteissä. Nämä ilmaisut viittaavat sosiaaliseen vetäytymiseen, joka on seurausta siitä, että yksilö tulkitsee ympäristön vaatimusten ylittävän hänen vaikutusmahdollisuutensa (Husu & Välimäki 2017). Haastateltujen työntekijöiden mukaan nuoret eivät välttämättä ”uskalla mennä” avun piiriin, mikä viittaa emotionaalisiiin toiminnan esteisiin. Emotionaalisilla toiminnan esteillä tarkoitetaan voimakkaan kielteisiä tunteita, jotka johtavat usein tilanteesta vetäytymiseen (Ylistö 2023, 126). Emotionaalinen

toiminnan este tarkoittaa sitä, että nuorten näkökulmasta vaikealta tai mahdottomalta tuntuvat tilanteet pikemminkin lamauttavat kuin kannustavat yrittämään. Se voi estää nuoria osallistumasta heille tarjottuihin palveluihin. Palveluihin kohdistuvat liian korkeat tai matalat odotukset ja se, että nuoret aikuiset eivät pysty niihin itse vaikuttamaan, ovat haaste toimintamahdollisuuksien muotoutumisen kannalta (Salminen 2019, 398).

Kolmas työntekijöiden haastatteluaineistossa esiintyvä nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen liittyvä teema on motivaation puute. Motivaation puute liittyy työntekijöiden haastattelupuheessa nuorten haluun pärjätä itsenäisesti, sääntöjä vastaan kapinointiin, luottamuksen puutteeseen, muutosvastarintaan ja tilanteisiin, jossa nuoret eivät tunnista avun tarvettaan. Esimerkiksi uusliberalistisessa viitekehksessä motivaation puute tulkitaan helposti nuorten aikuisten yhteistyöhalukkuuden puutteesta, jolloin sivuutetaan helposti se, että motivaatio on voimakkaasti riippuvainen nuorten elämäntilanteesta ja aiemmista elämäkokemuksista. Silloin nuorten ongelmat voidaan tulkita itse aiheutetuiksi, jolloin myös avun antamiseen suhtaudutaan huomattavasti kielteisemmin (Häikiö & Kallinen 2018, 77). Kuitenkin käytännössä toimintakykyyn ja motivaatioon liittyvät ongelmat ovat usein vaikea erottaa toisistaan, koska se, että ei halua tai pysty tekemään jotain, ovat toisiinsa kietoutuneita ilmiöitä (ks. Ylistö 2022, 36). Näin ollen myös nuorten haluttomuus palveluihin osallistumiseen linkittyy yleensä erilaisiin toimintakyvyn vajeisiin. Esimerkiksi työntekijöiden käyttämä ilmaisu ”toimintakyky voi tulla esteeksi, että ne kieltäytyy ja aattelee, että he ei pysty tai he ei kykene siihen tällä hetkellä. Niin se on yks, miks ne kieltäytyy ja ei halua osallistua” liittää nuorten toimintakyvyn, pystymisen ja haluamisen tiiviisti toisiinsa. Lisäksi työntekijät mainitsivat, että osa nuorista ”ei tunnista avun tarvetta”, joka osoittaa, että työntekijöiden ja nuorten tulkinnat nuoren tilanteesta voivat erota toisistaan. Työntekijöiden mukaan esimerkiksi vakavien mielenterveysongelmien vuoksi nuoret eivät tunnista avun tarvettaan. Tässä yhteydessä työntekijät käyttivät termiä ”sairaudentunnottomuus”:

Tulee huoli-ilmoitus vaikka ongelmaisesta nuoresta ja soitat hänelle ja käydään sitä keskustelua ja syntyy hyvin vahvasti se vaikutelma, että nyt tarvittaisiin kovasti apua, mutta nuorella itsellä ei olo minkäänlaista sairauden tuntoa. Et hän saattaa hyvinkin nopeasti todeta, että en tarvitse apua, että kiva kun soitit, mutta että heippa.

Tässä esimerkissä työntekijä kuvaa työssään toistuvaa piirrettä, jossa hänen ammatillinen ja nuoren oma tulkinta tilanteesta eivät kohtaa. Hän selittää tilannetta nuorten mielenterveyden ongelmilla ja siihen liittyvällä sairaudentunnottomuudella, joka estää nuoria tunnistamasta avun tarvettaan. Tällä tavalla hän liittää haastattelupuheessaan nuorten motivoitumattomuuden ja alentuneen toimintakyvyn toisiinsa. Kyse voi olla myös muutosvastarinnasta, joka liittyy työntekijöiden mukaan siihen, että nuoret eivät ole valmiita tekemään muutoksen edellyttämiä uhrauksia. Kyse voi olla esimerkiksi päihteiden käytöstä ja niihin liittyvistä sosiaalisista suh-

teista: ”jos on paha päihdeongelma, niin sehän on mikä rajaa myös sitä, että nuori ei halua sitten palveluita ottaa vastaan, koska ei ole valmis vielä siitä päihde-elämästä luopumaan”.

Työntekijöiden mukaan kaikki nuoret eivät näe tarvetta elämäänsä koskevaan muutokseen, mikä voidaan myös tulkita muutosvastarinnan syyksi. Työntekijän tulkinnan mukaan voi olla ”ihan järkyttävä tilanne, sit se nuori on ite sillai, et no, mä nyt elän tällai”. Se osoittaa, että kyseisessä tilanteessa nuori ei ole halunnut muutosta elämäänsä.

Työntekijöiden mukaan nuorten aikuisten haluttomuus hakea itselleen apua voi johtua myös heidän itsenäistymispyrkimyksistään, koska nuoret voivat ajatella, että ”pitäisi pärjätä yksin, kun on jo aikuinen”. Lisäksi osa nuorista aikuisista kapinoi palveluihin liittyviä sääntöjä vastaan. Työntekijät käyttivät haastattelupuheessaan erilaisia sääntöjen ja määräysten vastustamiseen liittyviä ilmaisuja, kuten ”hiljainen kieltäytyminen”, ”jännite ja skisma” ja ”kapinointi”. Kapinointi voidaan tulkita asiakasvastarinnan muodoksi (Laitala 2019; Honkasalo & Pekkarinen 2019). Kapinoinnin taustalla voi olla erilaisista alakulttuureista omaksutut vaikutteet, joiden vuoksi nuoret eivät ”halua yhteiskunnan mallin mukaan toimia”. Lisäksi nuorten elämään kasautuvan huono-osaisuuden on todettu lisäävän epäluottamusta yhteiskuntaa, sen palveluita tai heidän parissaan työskenteleviä työntekijöitä kohtaan (Määttä & Määttä 2015, 36; Häikiö & Kallinen 2018, 81), johon työntekijöiden käyttämä ilmaisu ”epäluottamus palveluihin” viittaa. Näin ollen työntekijät yhdistävät haastattelupuheessa huono-osaisuuden ja palveluista vetäytymisen toisiinsa.

Neljäs nuorten elämäntilanteisiin liittyvä palveluista vetäytymisen taustalla oleva tekijä on se, että nuoret eivät ”muistuttelusta huolimatta” muista heille varattuja aikoja. Haastateltujen työntekijöiden mukaan siihen voi liittyä päihdeongelma, jonka seurauksena nuorilla voi olla kognitiivisia ongelmia. Toisaalta muistamattomuus voi liittyä työntekijöiden mukaan nuorten ”arkeen ja elämäntapaan”. Toisin sanoen nuoret eivät välttämättä pidä syystä tai toisesta sovittuja tapaamisia kovinkaan tärkeinä. Kyse voi olla myös siitä, että nuorten elämäntilanne voi olla niin kaoottinen, että sovitusta ajoista kiinni pitäminen on vaikeaa.

Nuorten elämäntilanteiden kaoottisuus tulee ilmi työntekijöiden haastattelupuheessa myös yhteydenpidon ongelmia, joka on viides nuorten elämäntilanteisiin liittyvä palveluista vetäytymisen teema. Yhteydenpidon ongelmat ilmenevät työntekijöiden haastatteluissa nuorten tavoittamiseen liittyvinä ongelmia, jotka johtuvat työntekijöiden mukaan siitä, että ”ei vastata puheluihin tai viesteihin”, ”ei ole puhelinta” tai ”osoitetta”. Pitkittyessään nuorten tavoittamisen ongelmat voivat kääntyä palveluista poiskäännyttämiseksi, koska se johtaa etenkin terveydenhuollossa nopeasti palveluiden päättämiseen.

Nuorten aikuisten kohtaamiseen liittyvät tekijät

Tunnistimme haastatteluista neljä nuorten aikuisten kohtaamiseen liittyvää tekijää, jotka työntekijöiden mukaan olivat yhteydessä palveluista vetäytymiseen. Ne olivat asiakasvuorovaikutukseen, huonoihin aiempiin kokemuksiin, palveluihin liittyviin

mielikuviin ja tiedonkulkuun liittyvät tekijät. Nämä tekijät kuvaavat niitä nuorten aikuisten ja eri ammattilaisten välisessä vuorovaikutuksessa ilmeneviä ongelmia, jotka voivat johtaa nuorten palveluista vetäytymiseen.

Ensimmäinen nuorten kohtaamisen ongelma olivat asiakasvuorovaikutukseen liittyvät tekijät. Keskeisimmät työntekijöiden mainitsemat asiakasvuorovaikutukseen liittyvät ongelmat juontavat juurensa palveluiden järjestelmälähtöisistä painostuksista (ks. Närhi, Kokkonen & Matthies 2013; 2014), joiden vuoksi nuorten omat tarpeet ja toiveet saatetaan sivuuttaa heidän asioidessaan erilaisissa palveluissa. Nämä ongelmat tulivat ilmi tilanteissa, joissa työntekijöiden mukaan nuoret aikuiset eivät uskaltaneet kieltäytyä palvelusta, nuoria oli painostettu tai syyllistetty, nuoria ei kuultu, palveluiden käsitteistö oli vaikeaa tai nuoret joutuvat vaatimaan palvelua. Seuraavassa esimerkissä työntekijä kertoo tilanteesta, jossa nuori ei ollut uskaltanut kieltäytyä hänelle tarjotusta palvelusta:

[--] jossain vaikka työkkäripalavereissa, nuori välttämättä, jos hän sinne yksin menee, [--] niin ei hän välttämättä uskalla eikä osaa sanottaa sitä omaa tilannettaan, että nuori vaan sitten siellä sanoo, et joo, hänelle käy kyllä. [--] ja sitten jälkikäteen se nuori tulee itkien sanomaan [sosiaalityöntekijälle] että apua, et hän meni nyt tämmöstä lupaamaan ja ei hän tämmöseen pysty [--].

Joskus nuorten aikuisten on vaikea toimia aktiivisesti ja tuoda omaa ääntään esiin kohtaamisissa (Närhi ym. 2013, 120). Sitä ei välttämättä edes odoteta nuorelta, jos kohtaaminen ja palveluiden suunnittelu sujuvat työntekijöiden ehdoilla. Silloin vuorovaikutukseen liittyvät sosiaaliset normit ja käytännöt eivät toimi nuorten toimijuutta mahdollistavina muuntotekijöinä (ks. Hvinden & Halvorsen 2018). Tällöin riskinä on, että nuoret ratkaisevat hankalan tilanteen jättäytymällä pois palveluista. Lisäksi työntekijöiden haastatteluissa on kuvauksia asiakasvuorovaikutuksen tilanteista, joissa nuoret olivat kohdanneet painostamista tai syyllistämistä: ”se on tosi huono lähtökohta, jos johonkin pakotetaan ilman, et sie oot yhtään hyväksynyt sitä ideaa ite.” Pakottaminen ei edistä nuorten toimijuutta tai toimintamahdollisuuksia (Salminen & Häikiö 2022). Osallisuus palveluissa edellyttää osallistumisen ohella sitä, että nuorilla aikuisilla on mahdollisuus päättää, mitä siinä haluaa tavoitella (ks. Salminen 2019, 395). Nuoret eivät välttämättä ilmaise mitenkään heidän parissaan työskenteleville työntekijöille sitä, että he kokevat tilanteen painostavana (Ylistö 2023, 144). Sen vuoksi työntekijöiden voi olla vaikeaa reagoida tilanteeseen. Lisäksi työntekijät ottivat haastatteluissa esiin, että nuorten ”pitää osata vaatia” apua sinnikkäästi päästäkseen palveluiden piiriin, mikä vaatii vahvaa toimintakykyä. Tämä ilmiö heijastelee hyvinvointivaltion niukkoja resursseja, minkä vuoksi palveluihin on aiempaa vaikeampaa päästä. Mikäli nuorten elämäntilanne on vaikea ja voimavaroja avun vaatimiseen ei ole, voi tilanne johtaa palveluista vetäytymiseen.

Toinen nuorten aikuisten kohtaamiseen liittyvä ongelmallinen tekijä olivat nuorten aiemmat huonot kokemukset palveluista. Nuorten ja heidän parissaan työsken-

televien työntekijöiden välisissä kohtaamisissa voivat realisoitua valtasuhteisiin liittyvä kontrolli ja nuorille vaikeasti ymmärrettävät säännöt, jotka herättävät nuorissa epäluuloisuutta ja luottamuspulaa (Närhi ym. 2013, 129, 142). Esimerkiksi eräs haastatelluista työntekijöistä sanoi: ”Monesti voi olla vaikka psykiatrian puolen palveluita suositellaan, mutta että voi olla huonoja kokemuksia sieltä tai joku kynnyks lähteä. Aika monella on niitä kokemuksia.” Työntekijä mainitsee psykiatrian palvelut, mutta vastaavia tilanteita oli työntekijöiden mukaan tullut vastaan myös muissa terveydenhuollon palveluissa, lastensuojelussa ja päihdepalveluissa. Työntekijöiden mukaan nuoret saattavat kokea palveluissa asioimisen ahdistavana ja palvelut voivat tuottaa heille uusia pettymyksiä. Näin ollen palveluihin liittyvät aiemmat huonot kokemukset ovat osa nuorten elämänsäkuun kasautuvia vastoinkäymisiä, jotka voivat lannistaa heitä (Ylistö 2023). Lisäksi työntekijät nostivat esiin työntekijöiden ja nuorten henkilökemioihin liittyviä ongelmia. Työntekijöiden mukaan nuorilla oli ollut tilanteita, joissa he eivät tulleet toimeen työntekijöiden kanssa: ”...että se ei autanu tai ei tullu toimeen työntekijöitten kans tai jotakin. Että kyllä niinku kieltäytyykin palveluista”. Henkilökemioiden toimimattomuus voi olla esteenä avoimelle ilmapiirille, ja jos nuorella ei ole mahdollisuutta vaihtaa ammattilaista, hän saattaa jättää tulematta uudestaan (Pajamäki & Okker 2018, 76).

Työntekijöiden mukaan kolmas nuorten aikuisten kohtaamisen ongelma olivat palveluihin liittyvät kielteiset mielikuvat. Työntekijät mainitsivat haastatteluissa, että nuoret saattavat ajatella, etteivät he ansaitse apua: “[Nuori] on jotenkin niin silleen kiinni siinä ajatuksessa, et sille ei kuulu saada palvelua, tai kenenkään ei kuulu huolehtia siitä, että se elämä olis hyvää tai parempaa.” Tämä mielikuva avun ansaitsemattomuudesta muistuttaa Närhen ja kollegoiden (2013, 120) havaitsemaa passiivista osattomuuteen alistumista. Osattomuuteen alistuneet nuoret voivat kokea, että palvelut eivät kuulu heille vaan ”muille”, eikä heidän elämästään huolehtiminen ole muiden tehtävä. Näin ollen nuorten toimintamahdollisuuksilla ei ole edellytyksiä realisoitua ansaitsemattomuuden ja passiivisen alistumisen konteksteissa. Samoin jos palveluun liittyy nuorten mielestä stigmaa, voi se toimia tekijänä, joka saa vetäytymään tai jäämään palveluiden ulkopuolelle: ”Mutta kyllähän sosiaalipalveluihin ja sosiaalityöhön ja tällaiseen nyt varmasti on jo paljon, tiiätkö negatiivista leimaa, stigmaa tai sellaista, joka voi helposti olla siellä taustalla, että hei, mä en halua tota palvelua, tai mä en halua mitään sosiaalipuolelta tai muuta.” Lisäksi palveluiden leimaavuus voi vahvistaa nuorten osattomuuden ja syyllisyyden kokemuksia (ks. Närhi ym. 2013).

Neljäs nuorten aikuisten kohtaamisen ongelma liittyi tiedonkuun. Työntekijöiden mukaan nuorilla aikuisilla ei useinkaan ole riittävää tietoa palveluista tai palveluista voi olla väärä mielikuva. Myös aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että nuorilla on ongelmia saada tietoa heille tarjolla olevista hyvinvointipalveluista (Myllyniemi 2015, 49; Närhi ym. 2013). Tieto on toimintamahdollisuuksien näkökulmasta tärkeä resurssi (ks. Hvinden & Halvorsen 2018). Tiedon puute voi johtaa siihen, etteivät nuoret tiedä, mitä pitäisi kysyä ja miltä taholta (ks. Närhi ym. 2013, 126), eikä puuttuvat resurssit muunnu toimintamahdollisuuksiksi. Tiedon puute voi

toimia esteenä päämääräsuuntautuneelle toiminnalle (Ylistö 2023, 99), ja kohtaa-
misissa tiedon epätasapaino on omiaan synnyttämään alistavia valtasuhteita (ks.
Ylistö 2009, 293). Seuraava esimerkki havainnollistaa epäselvää tiedottamista:

Siellä taustalla voi joskus ehkä olla semmoinen, että ehkä nuorta ei ole
kuultu, tai ehkä ei ole osattu kertoa siitä meidän palvelusta. Ja nuori voi vä-
hän hämmentyä, että kun minä kerron, että hei, että nyt tavattaisiin ja mie-
tittäisiin yhdessä, että mitkä ovat niitä asioita, mihin sinä toivoisit.... että
ehkä nuorelle ei ole sitten aina osattu kertoa, että mihin hänet on ohjattu.

Oheisessa sitaatissa nuoren puutteellinen tiedottaminen näyttäytyy työntekijän
kertomassa onnekaasti niin, että nuori hämmentyy, kun ennakkotiedoistaan poi-
keten häneltä kysytäänkin palvelussa, mitä hän siltä toivoisi. Lähtökohtana voidaan
pitää sitä, että nuorten tulisi tietää, mistä palvelussa on kyse, kun hänet ohjataan
palvelun piiriin. Nuorten aikuisten näkökulmasta on olennaista, että vaihtoehtoista
saa riittävästi tietoa ja päätöksiä saa miettiä rauhassa (Närhi ym. 2013, 143). Mikäli se
ei toteudu, voi se johtaa nuorten palveluista vetäytymiseen.

Palveluiden järjestämiseen liittyvät tekijät

Nuorten aikuisten parissa työskentelevät sosiaalialan ammattilaiset tunnistivat
myös palveluiden järjestämiseen liittyviä tekijöitä, jotka voivat johtaa nuorten ai-
kuisten palveluista vetäytymiseen. Näitä tekijöitä oli neljä: nuorten tarpeita vastaa-
mattomat palvelut, palvelujärjestelmän ehdot, palveluissa tapahtuvat muutokset ja
palvelujen resurssointi.

Nuorten tarpeita vastaamattomat palvelut olivat ensimmäinen palveluiden jär-
jestämiseen liittyvä tekijä, joka on työntekijöiden näkemysten mukaan yhteydessä
nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen. Työntekijät kertoivat, että palvelujär-
jestelmästä ei löydy kaikille nuorille sopivia palveluita. Lisäksi palveluiden järjes-
tämistavat eivät välttämättä tue palveluihin osallistumista. Myös aiemmassa tutki-
muksessa (Salminen ym. 2021) on tunnistettu, että palvelujärjestelmä ei välttämättä
vastaa asiakkaan tarpeisiin. Nuorten tarpeisiin vastaamattomat palvelut voivat al-
tistaa palveluprosessien keskeytyksille (Ylistö & Husu 2021) ja aiheuttaa osattomuus-
den kokemuksia (Wrede-Jäntti & Westerback 2020, 57). Järjestelmälähtöisyyden
vuoksi palvelut voivat olla byrokraattisia ja joustamattomia (Närhi ym. 2013; Närhi
ym. 2014) ja ohjata työskentelyä nuorten tarpeiden sijasta erilaisten organisatoris-
ten ja hallinnollisten tavoitteiden suuntaan (Lilja, Pukkila & Helander 2021). Myös
haastatellut työntekijät toivat esille, että nuoret aikuiset saattavat kokea, että palvelu
ei hyödytä heitä: nuoret voivat olla ”eri mieltä itse siitä suunnitelmasta ja ei ehkä koe
hyötyvänsä siitä palvelusta, mitä hänelle tarjotaan”. Tämä heikentää osallisuutta
(vrt. Salminen ym. 2021). Toisaalta asiakkailta saattaa olla selkeä kuva siitä, min-
kälainen palvelu hyödyttäisi heidän tilanteessaan, mutta vastaavaa palvelua ei ole
tarjolla, kuten seuraavassa aineistonäytteessä kuvataan:

[--] asiakas ei vaan siitä valikosta koe löytävänsä sellasta palvelua, joka häntä hyödyttää. Meillä on kuitenkin nuoria, joilla on ihan selkeät tavoitteet. Heillä on joku asia, mikä estää sen suunnitelmien eteenpäin menemisen. Ja he aika tarkkaan tietää, mitä he haluaa tai mikä heidän tilanteessa auttaa.

Työntekijöiden mukaan ulkopuolisen tahon tekemät huoli-ilmoitukset saattavat johtaa tilanteeseen, jossa nuoret aikuiset eivät koe tarvitsevänsä palvelua. Asiakkaan vastaus työntekijälle voi olla suora kieltäytyminen: "en minä tarvitse teidän palvelua, että minä en halua". Toisaalta työntekijät mainitsivat haastatteluissa, että ulkopuolisen tahon tekemä huoli-ilmoitus ei perustu aina todelliseen tilanteeseen: "et joku läheinen tekee sen huoli-ilmoituksen ja ei ehkä sit kuitenkaan ole ihan kokonaisvaltasta käsitystä siitä nuoren tilanteesta. Et välttämättä se tilanne ei sit ookaan, niin paha, miltä se kuulostaa siinä paperilla."

Palvelujen järjestämistapa ei aina tue palveluihin osallistumista. Palvelut järjestetään tyypillisesti organisaation tiloissa, eikä asiakkaan luokse vietävinä palveluina. Tämä ei aina vastaa nuorten aikuisten palvelun tarvetta. Palveluiden näkökulmasta vaikeita ovat esimerkiksi tilanteet, joissa omasta kodista poistuminen on ongelmallista. Eräs työntekijä kuvasi tilannetta näin: "jos et kykene sieltä ovesta tullee ulos ja saapumaan paikalle sillon, kun se aika on, niin sit sä jäät ilman palveluja." Työntekijöiden mukaan jalkautuvien palvelujen puuttuminen on esteenä palveluihin osallistumiselle. Toisaalta työntekijät kuvasivat myös sitä, että palvelut jalkautuvat nuorten aikuisen kotiin tai arjen ympäristöön: "me jalkaudutaan joko kotiin tai johonkin sellaiseen toimintaympäristöön missä nuori toimii ja mikä on hänelle luonnollinen ja turvallinen ympäristö." Huomionarvoista on, että työntekijä sanoo toimintaympäristön olevan 'luonnollinen' ja 'turvallinen' nuorille aikuisille. Sen vuoksi nuorten aikuisten pariin jalkautuvilla palveluilla on merkittävä rooli heidän osallisuutensa edistämisessä (ks. Mänttari-van der Kuip, Ylistö & Vainikka tässä teoksessa).

Palvelujärjestelmän ehdot olivat toinen nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen liittyvä tekijä. Työntekijät kuvasivat useita poiskäännyttämisen mekanismeja (Hänninen & Karjalainen 2007; Määttä 2012), jotka linkittyivät palvelujen ehtoihin ja "tiukkoihin raameihin". Palveluiden ehdot ovat työntekijöiden puheessa yhteydessä asiakasvastarintaan, koska palveluiden keskeyttämiseen johtavia "erimielisyyksiä" voi liittyä esimerkiksi "asumisen sääntöihin". Toisaalta työntekijöiden puheessa on havaittavissa nuorten aikuisten turhautumiseen liittyviä ilmaisuja, joiden mukaan asiakkaat saattavat "uuvahda" ja "väsähtää" palveluiden hakemiseen. Lisäksi etenkin terveydenhoitopalveluissa asiakkaan motivaation puute voi olla hoitoon pääsyn este, mikä oli työntekijöiden näkökulmasta paradoksaalista, koska heidän mukaansa palveluiden yksi tehtävistä on nuorten motivoiminen. Tästä syystä palveluita voidaan joutua järjestämään väärässä järjestyksessä, koska sosiaalipalveluissa "on paljon niitä nuoria, jotka tarttis terveydenhuollon intervention siihen väliin." Tämä ongelma koskettaa erityisesti niitä nuoria aikuisia, joilla on yhtäaikaaisesti vakavia mielenterveys- ja päihdeongelmia. Päihdeongelma voi olla este esimerkiksi psyki-

atriseen hoitoon pääsille. Lisäksi työntekijät mainitsivat ikärajauxsiin ja jalkautuvien palveluiden puutteeseen liittyviä ehtoja, jotka vaikeuttivat nuorten palveluihin osallistumista. Työntekijät nostivat haastatteluissa esiin myös palvelumaksuihin liittyvät ongelmat, koska köyhyysrajalla elävät nuoret aikuiset eivät ole välttämättä valmiita maksamaan esimerkiksi asumispalveluista heille koituvia pienehköjä palvelumaksuja. Näin ollen palveluja määrittävät ehdot estävät nuorilta niihin pääsyn. Tätä voidaan pitää yhtenä palveluista poiskäännyttämisen muotona (Hänninen & Karjalainen 2007; Määttä 2012).

Myös palveluiden ajoittaminen herätti työntekijöissä pohdintaa, koska nuoret joutuvat usein jonottamaan tarvitsemiaan palveluita (ks. Määttä & Määttä 2015, 34). Siksi ”saattaakin alkaa asiakkuus vaikka puolen vuoden päästä”, eikä silloin, kun nuoret tulevat hakemaan apua. Työntekijöiden mukaan jo viikon odotusaika voi olla nuorille liian pitkä, koska ”nuoren tilanne saattaa olla jo hyvin erilainen”. Palveluiden jonottamisen aikana nuorten tilanne ja motivaatio voivat muuttua, mikä saattaa johtaa siihen, etteivät nuoret tule varatuille käyntiajoille. Ylikuormittuneet palvelut eivät pysty ottamaan asiakkaita vastaan sitä mukaan, kun heitä palveluihin hakeutuu, mikä vaarantaa palveluiden oikea-aikaisuuden. Sen vuoksi olisi tärkeää, että palvelujärjestelmä pystyisi vastaamaan nuorten palveluntarpeeseen nopeasti. Muutoin nuorten elämän muutoksen mahdollistava ”superhetki” voidaan menettää (Yliruka, Kantoluoto, Heino, Laine & Hipp 2020, 14).

Kolmas nuorten aikuisten palveluiden järjestämiseen liittyvä ongelmallinen piirre ovat nuorten palveluissa tapahtuvat muutokset. Työntekijät tunnistivat erityisesti palveluiden nivelvaiheet ongelmakohdiksi, mutta toisaalta niitä voitiin yrittää hallita. Nivelvaiheella viitattiin siirtymiin palveluista toisiin. Nuoret tarvitsevat usein näissä nivelvaiheissa erityistä tukea, koska niihin liittyy muun muassa työntekijöiden vaihdoksia ja tiedonkulun ongelmia (Yliruka ym. 2018, 61). Työntekijät kuvasivat, että ”riittävä tutustuminen”, ”turvan tunne” ja asiakkaan ”valmius” nivelvaiheissa on tärkeää, ja että palveluissa nivelvaiheet edellyttävät usein ”sillan” rakentamista palvelusta toiseen. Nuorten siirtymät palveluista toisiin liittyivät esimerkiksi täysi-ikäistymiseen tai jälkihuollon päättymiseen. Ne ovat merkittäviä muutoksia nuorten palveluissa ja edellyttävät työntekijöiltä nivelvaiheiden tunnistamista ja tasoittamista. Tätä kuvataan seuraavassa:

Yks taitekohta on, kun täysikästyy nuori, ja sitten, jos on ollut lastensuojelun asiakkuudessa, niin sittehän se siirretään tänne meille aikuissosiaalityöhön, niin siinä tulee sit palveluis tämmöinen notkahdus, koska siellä lastensuojelun puolella on monenlaisiakin tukitoimia käytettävissä, mitä meillä täällä aikuissosiaalityössä ei ole.

Nuorten palveluissa tapahtuu myös muita muutoksia. Erityisesti haastatteluissa kuvattiin työntekijöiden vaihtumista, jonka vuoksi nuorten aikuisten tulee kuvata elämäänsä ja palvelutarvettaan toistuvasti eri työntekijöille, koska tiedot eivät aina siirry sujuvasti. Työntekijät näkivät sen heikentävän nuorten osallisuuden kokemus-

ta, koska “nuoret joutuu aina vaan uudestaan ja uudestaan selittämään itestään”, ja moni nuori “turhautuu siihen, et mä en jaksa enää kertoa mun koko tarinaa niin kun alusta lähtien taas uudelle ihmiselle ja taas uudelle ihmiselle”. Lisäksi työntekijöiden vaihdokset voivat murentaa jo aiemmin työntekijän ja nuoren aikuisen välille syntynyttä luottamuksellista suhdetta, jonka uudelleen rakentaminen vaatii aikaa.

Neljänneksi tunnistimme työntekijöiden haastatteluaineistosta palvelujen resurssointiin liittyviä tekijöitä, jotka vaikeuttivat nuorten aikuisten palveluiden järjestämistä. Erityisesti työntekijöiden kiire nousi työntekijöiden puheessa esiin. Työntekijöiden mukaan kiire uhkaa palveluihin osallistumista ja saattaa katkaista palveluprosessin: “että mihin ne kaatuu, niin on se semmonen, on toki [työntekijän] kiire. Et siinä oli sillä sosiaalityöntekijällä tyyliin vartti aikaa meille.” Näin ollen työntekijällä ei ole mahdollisuuksia nuorten aikuisten kunnolliseen kohtaamiseen ja luottamuksellisen suhteen rakentamiseen. Työntekijöiden mukaan kiirettä aiheutti liian suuri asiakasmäärä, mutta myös työn kasvaneet tulostavoitteet. Erityisesti palveluprosessin alkuvaiheessa resurssien puute nähtiin ongelmana, koska juuri asiakkuuden alkuvaiheessa pitäisi panostaa luottamuksellisen suhteen rakentamiseen nuoren asiakkaan ja työntekijän välille. Avun hakeminen voi tuntua nuorista vaikealta, ja sen vuoksi luottamuksellisen suhteen rakentaminen työntekijän ja nuorten välille on ensiarvoisen tärkeää palvelun onnistumisen kannalta (Wrede-Jäntti & Westerback 2020, 58). Työntekijöiden kiire voi olla este luottamuksellisen suhteen syntymiselle, ja näin ollen se voi vaarantaa jatkotyöskentelyn nuoren kanssa.

Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tunnistimme nuorten aikuisten parissa työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten haastatteluista nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen johtavia riskitekijöitä. Nuorten aikuisten palveluista vetäytyminen havainnollistaa palveluosallisuuden kääntöpuolta, koska palveluista vetäytyneet nuoret jäävät avun ulkopuolelle. Tulokset osoittavat, että osallisuus ei ole joko-tai-ilmiö, vaan dynaaminen prosessi, johon vaikuttavat moninaiset nuorten elämäntilanteisiin sekä palvelujärjestelmään ja niiden puitteissa tapahtuvaan asiakasvuorovaikutukseen liittyvät tekijät. Nämä tekijät heikentävät yhdessä nuorten mahdollisuuksia päästä tarvitsemansa avun piiriin. Sen vuoksi palveluista vetäytymistä ei ole mahdollista selittää ainoastaan yksilökeskeisillä nuoreen aikuiseen ja hänen ominaisuuksiinsa liittyvillä tekijöillä, vaan ilmiön ymmärtämiseksi on otettava huomioon myös heidän toimintaympäristönsä.

Sosiaalialan ammattilaisten haastatteluiden perusteella nuorten aikuisten vallinnan mahdollisuudet ovat usein merkittävällä tavalla kaventuneet, ja ajoittain tarjolla on vain huonoja vaihtoehtoja (ks. Sen 1993, 34–35). Vapaus toimia itsensä näkökulmasta parhaalla mahdollisella tavalla voidaan katsoa olevan toimintamahdollisuuksien keskiössä (Sen 2005, 152; Sen 1993, 31), mutta palveluista vetäytymisen yhteydessä se harvoin pääsee toteutumaan.

Yksi keskeisimmistä nuorten aikuisten parissa työskentelevien työntekijöiden esiin nostamista palveluiden epäkohdista on palveluiden puutteellinen resursointi, joka heikentää palveluiden saatavuutta. Erilaiset palvelut voidaan nähdä asiakkaiden toimintamahdollisuuksia tukevinä syötteinä (Hvinden & Halvorsen 2018, 871) vain silloin, kun apua tarvitsevilla nuorilla on mahdollisuus saada laadukkaita ja oikea-aikaisia palveluita. Niukasti resursoituissa palveluissa joudutaan rajoittamaan asiakasmääriä, mikä johtaa palveluiden ruuhkautumiseen, myöntökriteerien kiristämiseen ja asiakkaaseen kohdistuvien velvoitteiden lisääntymiseen. Tämän vuoksi avun saaminen on muuttunut aiempaa haastavammaksi, minkä seurauksena osa nuorista aikuisista näyttää vetäytyvän oma-aloitteisesti palveluiden piiristä.

Myös yksilön ominaisuudet voivat merkittävällä tavalla rajoittaa nuorten toimintamahdollisuuksia (Sen 1993, 34). Tässä suhteessa merkittävimmät rajoitteet liittyvät nuorten aikuisten toimintakyvyn vajeisiin, joita aiheuttivat muun muassa mielenterveys- ja päihdeongelmat, neuropsykiatriset oireyhtymät ja uupumus. Ne eivät kuitenkaan automaattisesti estä nuoria saamasta tarvitsemaansa apua. Toimintamahdollisuuksien teorian näkökulmasta keskeinen kysymys on se, pystyykö palvelujärjestelmä tarjoamaan nuorille apua heidän toimintakykynsä vajeista huolimatta (ks. Nussbaum 2006, 155–223). Kerätyn sosiaalialan ammattilaisten haastatteluaiaineiston perusteella palvelujärjestelmä ei tällä hetkellä ole kovinkaan joustava, mikä vaikeuttaa erityisesti toimintakyvyn vajeista kärsivien nuorten avun saamista. Nuoret eivät ole aina valmiita hyväksymään palveluiden ehtoja tai niihin liittyviä sääntöjä, ja sen vuoksi työntekijöiden haastattelupuheesta on tunnistettavissa myös asiakasvastarinnan ja kapinoinnin piirteitä. Asiakasvastarinta ilmenee työntekijöiden puheessa esimerkiksi mainintoina sääntöjä rikkovista nuorista. Myös palveluista vetäytyminen voidaan nähdä tietyissä tilanteissa asiakasvastarinnan muotona, joka on nuorten protesti heitä koskevia velvoitteita vastaan.

Sosiaalialan ammattilaisten vaativana tehtävänä on palvelujärjestelmän muodostamien vaatimusten ja asiakkaana olevien nuorten aikuisten tarpeiden yhteensovittaminen. Näin ollen on syytä korostaa, että myös sosiaalialan ammattilaisten toimintamahdollisuudet ovat melko rajalliset asiakkaiden tarpeiden ja palvelujärjestelmän tarjoamien mahdollisuuksien ristipaineessa. Nuorten kohtaaminen ei ole ongelmatonta, ja se ilmeni haastatteluaiaineistossa muun muassa nuorten palveluihin liittyvinä aiempina huonoina kokemuksina, asiakasvuorovaikutuksen epäonnistumisina ja tiedonkulun ongelmina. Lisäksi muutokseen tähtäävä työskentely voi olla henkisesti raskasta vastoinikäymisten keskellä eläville nuorille, mikä saattaa lisätä heidän riskiään vetäytyä palveluiden piiristä.

Tutkimuksemme keskeisin rajoite liittyy aineistoon, joka perustuu nuorten aikuisten parissa työskentelevien sosiaalialan ammattilaisten haastatteluihin. Toimintamahdollisuuksien lähestymistapa perustuu oletukselle ihmisen kyvystä arvioida ja määrittää itse, mikä on hänelle hyvää ja arvokasta. Siksi emme ammattilaisten haastatteluaiaineistolla voi täysin tavoittaa nuorten aikuisten palveluista vetäytymiseen johtavia syitä, vaikka tämä tutkimus lisääkin ymmärrystä tästä aihepiiristä. Nuorten omien näkemysten selvittäminen jää jatkotutkimusten tehtäväksi.

Toinen tutkimuksemme rajoitus on se, että kerätyllä aineistolla ei ole mahdollista arvioida, miten yleisiä työntekijöiden haastatteluaineistosta tunnistetut palveluista vetäytymisen syyt ovat. On kuitenkin oletettavaa, että osa palveluista vetäytymisen taustalla olevista tekijöistä johtavat muita useammin nuorten palvelusta vetäytymiseen. Myös sen selvittäminen jää jatkotutkimusten tehtäväksi.

Rahoitus

STM - yliopistotasaisen sosiaalityön tutkimusrahoitus, 2022–2024 (päätös 27.6.2022, nro VN/14999/2022). Tutkimushanke: Kohti tutkimusperustaista osallisuuden edistämistä nuorten aikuisten sosiaalityössä (NuoriSO). Toteuttajat: Lapin yliopisto, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Tampereen yliopisto.

Kiitokset

Kiitämme lämpimästi Sosiaali- ja terveysministeriötä NuoriSO-tutkimushankkeelle myönnetystä rahoituksesta. Haluamme osoittaa kiitoksemme myös koko NuoriSO-hankkeen tutkijatiimille. Lämmin kiitos myös kaikille tutkimukseen osallistuneille nuorille ja sosiaalialan ammattilaisille.

Lähteet

- Béland, D. (2007). The Social Exclusion Discourse: Ideas and Policy Change. *Policy & Politics* 35(1), 123–139. <https://doi.org/10.1332/030557307779657757>
- Elo, S. & Kyngäs, H. (2007). The Qualitative Content Analysis Process. *Journal of Advanced Nursing* 62(1), 107–115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- Honkasalo, V. & Pekkarinen, E. (2019). Marginaalien vaiennettu vastarinta. Tutkimus nuorista kahdessa laitoksessa. Teoksessa Outi Autti & Veli-Pekka Lehtola (toim.) *Hiljainen vastarinta*. Tampere: Tampere University Press, 163–198. <https://doi.org/10.61201/tup.726>
- Husu, H-M. & Välimäki, V. (2017). Staying inside: social withdrawal of the young, Finnish ‘Hikikomori’. *Journal of Youth Studies* 20(5), 605–621. <https://doi.org/10.1080/13676261.2016.1254167>
- Hvinden, B. & Halvorsen, R. (2018). Mediating Agency and Structure in Sociology: What role for Conversion Factors? *Critical Sociology* 44(6), 865–881. <https://doi.org/10.1177/0896920516684541>
- Häikiö, L. & Kallinen, Y. (2018). Nuorten aikuisten tarpeet ja asiantuntijoiden mahdollisuudet palveluiden suunnittelussa. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalveluiden käyttäjinä ja kohteina*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 103–126. <https://doi.org/10.57049/nts.272>
- Hänninen, S. & Karjalainen, J. (2007). Tarve harkinnassa. Teoksessa Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen & Kirsi-Maria Lehtelä (toim.) *Pääsy kielletty! Poiskäännättämisen politiikka ja sosiaaliturva*. Helsinki: Stakes, 157–191.

- Kjellberg, I. & Jansson, B. (2022). The Capability Approach in Social Work Research: A Scoping Review of Research Addressing Practical Social Work. *International Social Work* 65(2), 224–239. <https://doi.org/10.1177/0020872819896849>
- Laitala, M. (2019). Omapäisesti laitosvaltaa vastaan. Teoksessa Outi Autti & Veli-Pekka Lehtola (toim.) *Hiljainen vastarinta*. Tampere: Tampere University Press, 245–268. <https://doi.org/10.61201/tup.726>
- Lilja, T. (2021). Nuorten asiakasosallisuus monialaisessa ohjaus- ja neuvontapalvelussa. Havainnointitutkimus ohjaustilanteista Ohjaamoissa. *Nuorisotutkimus* 39(1), 21–36. Viitattu 7.8.2024. <https://journal.fi/nuorisotutkimus/article/view/121390>
- Lähdesmäki, T., Saresma, T., Hiltunen, K., Jäntti, S., Sääskilahti, N., Vallius, A. & Ahvenjärvi, K. (2016). Fluidity and flexibility of “belonging”: Uses of the concept in contemporary research. *Acta Sociologica* 59(3), 233–247. <https://doi.org/10.1177/0001699316633099>
- Matthies, A-L. (2017). Osallistumisen lupaus ja petos hyvinvointipalveluissa. *Sosiologia* 54(2), 149–165. Viitattu 7.8.2024. <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124292>
- Miles, M. & Huberman, M. (1994). *Qualitative Data Analysis. An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks: Sage.
- Myllyniemi, S. (2015). Tilasto-osio. Teoksessa Myllyniemi Sami (toim.) *Nuorisobarometri 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 9–100.
- Myrskylä, P. (2012). *Hukassa. Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* Helsinki: EVA.
- Mäntyneva, P. & Hiilamo, H. (2018). Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Etnografinen tutkimus kolmella kuntouttavan työtoiminnan kentällä. *Yhteiskuntapolitiikka* 83(1), 18–28. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201802143412>
- Määttä, A. (2012). Perusturva ja poiskäännyttäminen. Väitöskirja. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A tutkimuksia 36. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Määttä, A. & Keskitalo, E. (2014). Ulkoringiltä sisärinkiin. Kumuloituneista ongelmista kärsivät nuoret aikuiset pirstaleisessa palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79(2), 197–207. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014061729300>
- Määttä, M. & Määttä, A. (2015). Tiivistelmä työpajan annista. Teoksessa Mirja Määttä & Anne Määttä (toim.) *Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen*. Helsinki: Valtioneuvosto, 33–36.
- Nussbaum, M. (2006). *Frontiers of Justice. Disability, Nationality, Species Membership*. Harvard: Harvard University Press.
- Näre, S. & Näre, L. (2022). *Työttömyys sattuu. Arjen kamppailuja työllistämistoimien ratkaissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Närhi, K., Kokkonen, T. & Matthies, A-L. (2013). Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdot sosiaali- ja työvoimapalveluissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 113–145.
- Närhi, K., Kokkonen, T. & Matthies, A-L. (2014). Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. *Janus* 22(3), 227–244. Viitattu 7.8.2024. <https://journal.fi/janus/article/view/51212>

- Pajamäki, T. & Okker, A-M. (2018). "Pitäis jaksaa, uskaltaa luottaa ja odottaa" - nuorten kokemuksia palveluista. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen (toim.) *Nuoret palveluiden pauloissa*. Helsinki: THL, 70–81.
- Pietikäinen, R. (2007). *Palveluiden väliin putoamisesta yhtenäisiin palvelupolkuihin? Tutkimusinventaari nuorten nivelvaiheen palveluja koskevista tutkimuksista*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Raivio, H. & Karjalainen, J. (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline – palvelut ovat. Teoksessa Taina Era (toim.) *Osallisuus – oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylä: JAMK, 12–34.
- Robeyns, I. (2003). Is Nancy Fraser's critique of theories of distributive justice justified? *Constellations* 10(4), 538–553. <https://doi.org/10.1046/j.1351-0487.2003.00352.x>
- Robeyns, I. (2005). The Capability Approach: a theoretical survey. *Journal of Human Development* 6(1), 93–114. <https://doi.org/10.1080/146498805200034266>
- Saikkonen, P., Blomberg, S., Karjalainen, P. & Kivipelto, M. (2015). Palvelut kuntouttaviksi. Teoksessa Mirja Määttä & Anne Määttä (toim.) *Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen*. Helsinki: Valtioneuvosto, 37–56.
- Salminen, J. (2019). Nuoren kuntoutusrahan luoma osallisuus toimintamahdollisuuksina. *Yhteiskuntapolitiikka* 84(4), 393–402. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091828782>
- Salminen, J. & Häikiö, L. (2022). Kuntoutuminen toimintamahdollisuuksina – ammattilaisten käsitykset nuorten kuntoutujien toimijuudesta. *Kuntoutus* 45(1), 18–28. <https://doi.org/10.37451/kuntoutus.115396>
- Salminen, J., Lehtonen, P., Rikala, S., Kuusisto, A-K., Luoma-Halkola, H., Puumala, E., Sointu, L., Wallin, A. & Häikiö, Liisa (2021). Osallisuuden kehät: Näkökulmia hyvinvoinnin muotoutumiseen. *Focus localis* 3/2021. Viitattu 7.8.2024. <https://journal.fi/focuslocalis/issue/view/7929/1264>
- Sen, A. (1993). Capability and well-being. Teoksessa Martha C. Nussbaum & Amartya Sen (toim.) *The Quality of Life*. Oxford: Oxford University Press, 30–53. <https://doi.org/10.1093/0198287976.003.0003>
- Sen, A. (2005). Human rights and capabilities. *Journal of Human Development* 6(2), 151–166. <https://doi.org/10.1080/14649880500120491>
- Sen, A. (2010). *The Idea of Justice*. London: Penguin Books.
- Tammelin, M., Ketola, T. & Suomi, A. (2022). *Ammatilliseen kuntoutukseen ohjaaminen rikosseuraamuslaitoksessa. Seuraamustaan suorittavien ammatilliseen kuntoutukseen ohjaaminen vankiloissa ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa*. Helsinki: Kela.
- Tani, S., Kiilakoski, T. & Honkatukia, P. (2019). Toimintavalmiusajattelu nuorisotyön, kasvatuksen ja opetuksen kentillä: kokonaisvaltainen näkökulma nuorten hyvinvoinnin edistämiseen. *Kasvatus & Aika* 13(3), 4–25. <https://doi.org/10.33350/ka.80151>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2013). *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Helsinki: Tammi.
- Uusikangas, S. & Hiilamo, H. (2020). Nuorten aikuisten aktivointi, sanktiot ja poiskäännyttäminen TE-palveluista. Teoksessa Mirja Määttä & Anne-Mari Souto (toim.) *Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 120–145. <https://doi.org/10.57049/nts.262>

- Vauhkonen T., Kallio J., Kauppinen T. & Erola, J. (2017). Intergenerational Accumulation of Social Disadvantages Across Generations in Young Adulthood. *Research in Social Stratification and Mobility* 48(2017), 42-52. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2017.02.001>
- Wrede-Jäntti, M. & Westerback, F. (2020). Haastavia tilanteita nuorten arvostamassa Ohjaamossa - Miten Ohjaamoon tyytymättömät nuoret perustelevat kritiikkinsä? Teoksessa Mirja Määttä & Anne-Mari Souto (toim.) *Tutkittu ja tulkittu Ohjaamo. Nuorten ohjaus ja palvelut integraatiopyörteessä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 46–69. <https://doi.org/10.57049/nts.262>
- Yliruka, L., Vartio, R., Pasanen, K. & Petrelius, P. (2018). *Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä. Valtakunnallisen kyselyn tuloksia*. Helsinki: THL. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-117-1>
- Yliruka, L., Kantoluoto, A., Heino, T., Laine T. & Hipp, T. (2020). *Itsenäistymistä ja hyvinvointia tukeva jälkihuolto ja nuorten aikuisten sosiaalityön mallinnus*. Helsinki: THL. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-552-0>
- Ylistö, S. (2009). Tavoiteteoreettinen elämänhallinta: selvyyttä sekavaan käsitteistöön. *Sosiologia* 46(4), 286–299.
- Ylistö, S. (2022). Pitkäaikaistyöttömien nuorten asemoituminen työttömyysturvalaissa säädettyihin velvoitteisiin. *Nuorisotutkimus* 40(4), 24–42. <https://doi.org/10.57049/nuorisotutkimus.9125703>
- Ylistö, S. (2023). Työttömyys, nuoret ja aktivointi. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien nuorten elämänhallinnallisista valinnoista työmarkkinoilla. Väitöskirja. Jyu Dissertations 718. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9822-6>
- Ylistö, S. & Husu, H-M. (2021). Negative Emotional Consequences of Labour Market Activation Policies for Long-Term Unemployed Young Adults in Finland. *International Journal of Sociology and Social Policy* 41(13), 1–15. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-02-2021-0039>